

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Datum 14 maart 2022
Betreft Beantwoording Kamervragen over het Nederlandse vestigingsklimaat

Geachte Voorzitter,

Hierbij zend ik u de antwoorden op vragen van het lid Eppink (JA21) over het Nederlandse vestigingsklimaat (2022Z01219, ingezonden 26 januari 2022).

M.A.M. Adriaansens
Minister van Economische Zaken en Klimaat

**Directoraat-generaal
Bedrijfsleven & Innovatie**
Directie Topsectoren en
Industriebeleid

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ezk

Ons kenmerk
DGBI-TOP / 22081507

Uw kenmerk
2022Z01219

1

Bent u van mening dat het vestigingsklimaat in Nederland de afgelopen jaren is bevorderd of verslechterd ten opzichte van andere landen?

Ons kenmerk
DGBI-TOP / 22081507

Antwoord

Uit een onderzoek van Dialogic, dat in mei 2021 met uw Kamer is gedeeld¹, komt naar voren dat het Nederlandse vestigings- en investeringsklimaat er in algemene zin relatief goed voor staat. Zoals ook in de begeleidende Kamerbrief aangegeven, is dit onderzoek voornamelijk gebaseerd op verschillende internationale ranglijsten. Deze ranglijsten komen tot stand op basis van metingen uit het verleden en kijken dus per definitie terug en niet vooruit. Recente ontwikkelingen en de impact daarvan op het toekomstige vestigingsklimaat zijn dan ook niet meegenomen in dit onderzoek.

Daarvoor zijn er natuurlijk wel indicatoren. Zo zie ik enerzijds dat nog steeds veel internationale bedrijven kiezen voor een investering in Nederland. Anderzijds hoor ik ook signalen van partijen uit het veld dat zij zich in toenemende mate zorgen maken over hoe het vestigingsklimaat zich ontwikkelt.² Zoals in het Coalitieakkoord is aangegeven hecht het kabinet aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat en dus neem ik deze signalen serieus. Ik zal uw Kamer nog in het eerste kwartaal van dit jaar verder informeren over hoe ik werk wil maken van het vestigingsklimaat.

2

Hoe bent u voornemens het Nederlandse vestigingsklimaat deze kabinetsperiode te verbeteren?

Antwoord

In de brief met de hoofdlijnen van mijn beleid heb ik aangegeven een aantrekkelijk vestigings- en investeringsklimaat van belang te vinden.³ Daarbij heb ik enkele factoren genoemd die ik belangrijk vind, zoals de stabiliteit en voorspelbaarheid van beleid, de beschikbaarheid van talent, het fiscale stelsel en de randvoorwaarden voor specifieke investeringen die bijdragen aan maatschappelijke transities. Zoals reeds in antwoord op vraag 1 aangegeven zal ik uw Kamer in dit kwartaal hierover verder informeren. Ook streef ik ernaar om in het derde kwartaal van dit jaar een meer concrete aanpak met uw Kamer te delen.

3

Hoe verklaart u het vertrek van het hoofdkantoor van Shell uit Nederland naar het Verenigd Koninkrijk?

Antwoord

Het is primair aan Shell zelf om te communiceren over de redenen waarom ervoor is gekozen om het hoofdkantoor naar het Verenigd Koninkrijk te verplaatsen. Shell

---

¹ Kamerstuk 35572, nr. 47.

² Zie bijvoorbeeld manifest Vestigingsklimaat dat door 120 partijen is ondertekend: Toenemende zorgen over Nederlands vestigingsklimaat | VNO-NCW

³ Kamerstuk 35925, nr. 87.

heeft aangegeven dat deze verplaatsing voortkomt uit de wens van het bedrijf om zijn structuur te versimpelen. Het was al langer bekend dat Shell haar aandelenstructuur wilde versimpelen, omdat deze vereenvoudiging onder meer het uitgeven en inkopen van aandelen en het doen van overnames vergemakkelijkt. Shell heeft daarbij aangegeven dat de extra snelheid en flexibiliteit die deze vereenvoudiging oplevert nodig is met het oog op de opgave in de energietransitie, ook in Nederland. Als onderdeel van deze vereenvoudiging is de fiscale thuisbasis van Shell samengevoegd met de juridische thuisbasis in het Verenigd Koninkrijk en is het hoofdkantoor naar het Verenigd Koninkrijk verplaatst.

CEO Van Beurden heeft aangegeven dat dit besluit geen vestigingsklimaataangelegenheid is, maar dat met de versimpeling van de aandelenstructuur wel het nadeel van het risico voor de aandeelhouders op dubbele belastingheffing wordt opgelost.⁴ De Nederlandse dividendbelasting vormde namelijk een (extra) last voor (buitenlandse) aandeelhouders indien zij de dividendbelasting niet geheel kunnen verrekenen, wat bijvoorbeeld het geval kan zijn in het Verenigd Koninkrijk.

4

Bent u van mening dat de Milieudefensie-uitspraak enig effect heeft gehad op het besluit van Shell om diens hoofdkantoor naar het Verenigd Koninkrijk te verhuizen?

Antwoord

Het is niet aan mij om hierover te speculeren. Shell CEO Van Beurden heeft in het eerder genoemde interview⁵, vlak na de aankondiging dat Shell voornemens was haar hoofdkantoor te verhuizen, aangegeven dat deze beslissing niet is beïnvloed door het vonnis omdat Shell nog steeds een uitvoeringsverplichting heeft.

5

Bent u van mening dat de Milieudefensie-uitspraak het Nederlandse vestigingsklimaat heeft bevorderd of verslechterd?

Antwoord

De uitspraak van de rechter heeft alleen betrekking op het bedrijf Shell en raakt dus niet direct andere bedrijven. Wel ontvang ik signalen van bedrijven die zich afvragen of dit vonnis naar de toekomst toe ook mogelijke opvolging zal krijgen voor meer Nederlandse bedrijven. Zoals aangegeven in een Kamerbrief van mijn ambtsvoorganger met een analyse van het Shell-vonnis⁶, zijn er mondiaal diverse klimaatzaken tegen bedrijven. Het Shell-vonnis is wel uniek omdat, voor zover mij bekend, dit de eerste uitspraak is waarbij een bedrijf een specifieke CO₂-reductieverplichting krijgt opgelegd door een rechter. Zie verder ook het antwoord op vraag 9.

---

⁴ FD interview Van Beurden van 15 november 2021: Shell vertrekt niet vanwege vestigingsklimaat

⁵ FD interview Van Beurden van 15 november 2021: Shell vertrekt niet vanwege vestigingsklimaat

⁶ Kamerstuk 32813, nr. 940.

6

Kunt u uiteenzetten wat het bedrag is dat Milieudefensie aan inkomsten heeft gekregen van de overheid?

Antwoord

Onderstaande tabel geeft een zo compleet mogelijk overzicht van de bedragen die de Vereniging Milieudefensie (hierna: Milieudefensie) de afgelopen vijf jaar heeft ontvangen van onderdelen van de Rijksoverheid die inhoudelijk de sterkste link hebben met deze organisatie. Het gaat hierbij om de ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK), Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en Buitenlandse Zaken (BuZa). In de meeste gevallen gaat het om verstrekte subsidies. Een compleet overzicht van de verstrekte bedragen door de gehele Rijksoverheid is gezien de separate administraties en de gewenste beantwoordingstermijn onhaalbaar.

Organisatie	Omschrijving	Opdracht-gever	Bedrag in €	Jaar
Vereniging Milieudefensie	Subsidieverlening project Houdbare Melk1vs 2018	EZK/LNV	72.500	2018
Vereniging Milieudefensie	DSO Protection of the Atewa Forest Ghana	BuZa	498.563	2018-2019
Vereniging Milieudefensie	Subsidie en coördinatiekosten Milieudefensie als coördinerend partner van de Green Livelihoods Alliance voor de uitvoering van het 'Forest for Equity' programma in landen met tropisch regenwoud gedurende de periode 2016-2020.	BuZa	15.381.501	2016-2020
Vereniging Milieudefensie	Subsidie en coördinatiekosten Milieudefensie als coördinerend partner van de Green Livelihoods Alliance voor de uitvoering van het 'Forest for a Just Future' programma in landen met tropisch regenwoud voor de periode 2021-2025. Dit betreft een nog lopend programma. Bedragen zijn daarom onder voorbehoud.	BuZa	11.332.502	2021-2025
Vereniging Milieudefensie	Totaal		27.285.066	

7

Kunt u hetzelfde voor Urgenda uiteenzetten?

Antwoord

Onderstaande tabel geeft een zo compleet mogelijk overzicht van de bedragen die Urgenda de afgelopen vijf jaar heeft ontvangen van onderdelen van de Rijksoverheid die inhoudelijk de sterkste link hebben met deze organisatie. Het

gaat hierbij om het ministerie van LNV en de uitvoeringsorganisatie Rijksinstituut voor Ondernemend Nederland (RVO). In de meeste gevallen gaat het om verstrekte subsidies. Een compleet overzicht van de verstrekte bedragen door de gehele overheid is gezien de separate administraties en de gewenste beantwoordingstermijn onhaalbaar.

Organisatie	Omschrijving	Opdracht-gever	Bedrag in €	Jaar
Stichting Urgenda	Jong Leren Eten-Duurzaam Door2	LNV (RVO)	7.500	2018
Stichting Urgenda	Opdrachtverlening grote boerenverplantactie	LNV	21.780	2021
Stichting Urgenda	Subsidie LNV hectare verdubbelaar, 1001 hectare kruidenrijk/grasland bij melkveehouders	LNV	120.120	2021
Stichting Urgenda	Totaal		149.400	

8

Kunt u hetzelfde voor Natuurmonumenten uiteenzetten?

Antwoord

Onderstaande tabel geeft een zo compleet mogelijk overzicht van de bedragen die de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland (hierna: Natuurmonumenten) de afgelopen vijf jaar heeft ontvangen van onderdelen van de Rijksoverheid die inhoudelijk de sterkste link hebben met deze organisatie. Het gaat hierbij om de ministeries van EZK, LNV en Infrastructuur en Waterstaat (IenW), en uitvoeringsorganisaties RVO en Rijkswaterstaat (RWS). In de meeste gevallen gaat het om verstrekte subsidies. Een compleet overzicht van de verstrekte bedragen door de gehele overheid is gezien de separate administraties en de gewenste beantwoordingstermijn onhaalbaar.

Organisatie	Omschrijving	Opdracht-gever	Bedrag in €	Jaar
Natuurmonumenten	Gebruik vergaderboerderij Akerdijkse Plassen	EZK/LNV	3.438	2018
Natuurmonumenten	Directieuitje N&B van Economische Zaken in Kraggenburg	EZK/LNV	5.281	2018
Natuurmonumenten	Bezoek aan natuurgebied de wieden 12-9-2017	EZK/LNV	300	2018
Natuurmonumenten	Lunch Marker Wadden d.d. 07 maart 2019	LNV	203	2019
Natuurmonumenten	LNV AGRO Convenant	LNV (RVO)	249.100	2019
Natuurmonumenten	Subsidie New life for Dutch fens	EZK/LNV	642.632	2019
Natuurmonumenten	Met de Investeringsubsidie duurzame energie en	EZK (RVO)	24.960	2020

	energiebesparing (ISDE) kunnen zakelijke gebruikers in aanmerking komen voor subsidie voor een zonneboiler, een warmtepomp, aansluiting op een warmtenet en voor kleinschalige windturbines en zonnepanelen			
Natuurmonumenten	Met de Investeringsubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE) kunnen zakelijke gebruikers in aanmerking komen voor subsidie voor een zonneboiler, een warmtepomp, aansluiting op een warmtenet en voor kleinschalige windturbines en zonnepanelen	EZK (RVO)	24.960	2021
Natuurmonumenten	Tijdelijke Ondersteuning Nationale Parken	LNV (RVO)	87.200	2021
Natuurmonumenten	Regeling Versneld Natuurherstel	LNV (RVO)	4.465.319	2021
Natuurmonumenten	Inzet voor het programma Natuur	LNV	20.674	2021
Natuurmonumenten	Diverse beheerwerkzaamheden (o.a. vegetatiebeheer, overgangsbeheer en onderhoud), planvoorbereiding, excursies met gids en teamdagen	IenW (RWS)	233.917	2021
Natuurmonumenten	Subsidie voor het project Waddenmozaïek, voor het in kaart brengen van de onderwaternatuur van de Waddenzee en onderzoek naar duurzame herstelmaatregelen	IenW	125.000	2021
Natuurmonumenten	Excursie Afdeling Waterveiligheid	IenW	500	2021
Natuurmonumenten	Totaal		5.883.484	

9

Bent u van mening dat het ultimatum van Milieudefensie het Nederlandse vestigingsklimaat zal bevorderen of verslechteren?

Antwoord

Bedrijven hechten bij het doen van investeringen aan voorspelbaarheid en betrouwbaarheid, omdat dit hen meer investeringszekerheid geeft. Daarom heb ik in mijn hoofdlijnenbrief ook aangegeven dat de stabiliteit en voorspelbaarheid van beleid een belangrijke factor is voor het Nederlandse vestigings- en investeringsklimaat.

Vanuit bedrijven ontvang ik verschillende signalen dat zij zich zorgen maken over deze voorspelbaarheid. Daarbij wordt soms ook verwezen naar de klimaatzaak tegen Shell en mogelijke volgende zaken tegen andere bedrijven. De overheid is geen partij in dergelijke zaken, daarom is het ook niet aan mij om daar een inhoudelijke uitspraak over te doen. Tegelijkertijd is het wel aan de overheid om de signalen over ervaren onzekerheid mee te nemen en te zorgen voor stabiel en betrouwbaar beleid, zodat bedrijven met zo veel mogelijk zekerheid kunnen investeren. Dit is ook een belangrijk uitgangspunt voor onder andere hoe om te gaan met de verduurzaming van de industrie. Ik zal u voor het zomerreces verder informeren over de invulling van dit strategisch industriebeleid.

10

Kunt u elke vraag afzonderlijk beantwoorden en binnen de gebruikelijke beantwoordingstermijn van drie weken?

Antwoord

De vragen zijn afzonderlijk beantwoord. Op 22 februari jl. heb ik uw Kamer geïnformeerd dat beantwoording binnen drie weken niet haalbaar bleek omdat het verzamelen van informatie en de benodigde interdepartementale afstemming ten behoeve van de beantwoording meer tijd kostte. Ik heb deze vragen zo spoedig mogelijk beantwoord.